

Het 'Haremakerskastje'

De Medemblicker herkomst van een secretaire

Alle voorwerpen, fotoalbums en documenten uit onze familie worden bewaard in 'het Haremakerskastje', een mahoniehouten secretaire met koperen inlegwerk uit het begin van de negentiende eeuw; een kastje dat alleen welvarende families zich in die tijd konden veroorloven. Via overlevering zou het aan de familie Haremaker hebben toebehoord. Heette de moeder van opoe niet zo? Een reden om in het archief te duiken in een poging de herkomst van de secretaire te achterhalen.

Het spoor leidt naar Medemblick

Omdat het kastje bij mijn ouders staat begon de start van het onderzoek met een gesprek over hun herinneringen aan het interieur van hun ouders en grootouders. Mijn vader vertelde mij, dat het na het overlijden van zijn moeder, Maartje Staalman, via vererving bij hen terecht is gekomen. Hij herinnerde zich, dat het in zijn jeugd in de winkel van zijn ouders in Den Helder stond en voordien bij zijn grootouders van moederszijde: Grietje Breet en Christoffel Abraham Staalman. Grietje en Christoffel woonden in Den Helder. Ze waren daar ook geboren. Na hun overlijden is het secretaire op hun dochter Maartje overgegaan. Grietje was een dochter van Cornelis Breet en Maartje Haremaker.

In het Bevolkingsregister van Den Helder staat het gezin van Maartje en Cornelis geregistreerd: ze woonden in de Vijzelstraat en hadden zeven kinderen. Cornelis was broodbakker van beroep, maar is bekend geworden door zijn evangelisatiewerk. Hij schreef een boek over zijn *'goede werken'* en kreeg als bijnaam *'zalige Breet, die met de engelen wandelde'*. Erg welvend was het gezin niet, omdat Cornelis het merendeel van zijn inkomsten aan de bouw van zijn kerkje en een bewaarschool besteedde en aan minder bedeelden gaf. Na het overlijden van Cornelis werd een inventaris opgemaakt. Deze is, zoals verwacht, zeer bescheiden en de enkele meubelstukken zijn van povere kwaliteit. In de achterkamer blijkt echter een mahoniehouten kastje te staan; dit moet de secretaire wel zijn!

Uit het Bevolkingsregister van Den Helder blijkt, dat de ouders van Maartje, Klaas Haremaker en Grietje Covert, oorspronkelijk uit Medemblick komen. En dus ben ik verder op zoek gegaan in het Westfries Archief in Hoorn. Klaas is in Medemblick geboren, maar verhuisde meerdere malen met zijn gezin. Volgens de geboorteakten van de kinderen hebben ze respectievelijk in Winkel, Den Helder, Medemblick, Kolhorn, Den Helder, Winkel en uiteindelijk weer in Den Helder gewoond.

Meestal verdiende Klaas de kost als grutter, het beroep dat zijn vader Pieter Haremaker in Medemblick uitoefende.

Afb. 1: Maartje Haremaker (1834-1881).

Hij heeft echter ook gewerkt als tabakskerver, kok, commies en douaneambtenaar. In zijn jonge jaren heeft hij nog gesolliciteerd naar een functie bij het gemeentebestuur van Medemblick, maar daarvoor werd hij niet verkozen. Van Klaas en Grietje heb ik geen boedelbeschrijving gevonden. Het is dus niet duidelijk of zij het kastje ooit in hun bezit hebben gehad. Maar er bestaat wel een inventaris van de ouders van Klaas.

Uit de boedel van Klaas' vader Pieter Haremaker en zijn tweede vrouw Elisabeth Broers (Pieter was eerder gehuwd met Grietje Pik) blijkt, dat het hem goed is vergaan. Naast het drijven van een grutterszaak, gevestigd aan de westzijde van de Nieuwstraat, was hij gemeenteraadslid van Medemblick. Zijn bezit bestond uit een winkel- en woonhuis met bijgebouwen aan de Nieuwstraat, een leerlooierij buiten de stad, enkele pakhuizen en een pleziertuin met zomerhuis aan de Singel. Ook de roerende goederen duiden op een welstand, die je van een grutter niet zou verwachten.

In het notarieel archief wordt duidelijk hoe Pieter aan zijn bezit is gekomen. Hij erfde alles van Jan Ham, een aangetrouwde oom, die als koopman zeer geslaagd was.

Omdat deze zonder nazaten overleed en tijdens zijn leven samen met Pieter veel zaken had gedaan, was zijn neef de aangewezen persoon zijn zaken voort te zetten.

Afb.2: Klaas Haremaker (1796-1875).

Pieter heeft veel van de geërfde onroerende goederen verkocht en de grutterszaak werd na zijn dood door zijn weduwe voortgezet. Op een gegeven moment liepen de schulden aan de leveranciers zo hoog op, dat Elisabeth de zaak van de hand moest doen. Ze verkocht de panden aan één van de vijf kinderen, die ze met Pieter had gekregen: Dirk. De boedel is zeer gedetailleerd beschreven en er wordt een aantal gladhouten meubelen genoemd (wat meestal duidt op mahoniehout), maar geen secretaire.

Maria Haremaker (1794-1857)

De meest logische stap in deze zoektocht was het opzoeken van de boedel van de ouders van Pieter: Klaas Haremaker en Maartje Kuijper uit Koog aan de Zaan. Die plaats is de bakermat van de doopsgezinde familie Haremaker. In hun (rijke) inventaris wordt echter niet gerept van een secretaire. Het onderzoek lijkt hier dood te lopen, een reden om het onderzoek voort te zetten bij andere familieleden in Medemblick. Aangezien alleen welgestelde burgers zich mahoniehouten meubelen konden permitteren leek de inventaris van een zuster van Klaas Haremaker interessant. Het betreft Maria Haremaker, die bij haar overlijden als weduwe en koopvrouw wordt omschreven en van wie de kinderen al waren overleden.

Bovendien was Maartje Haremaker haar nichtje en is ze waarschijnlijk naar haar vernoemd. Het is dus heel goed mogelijk dat Maartje Haremaker van haar heeft geërfd.

Maria is volgens het lidmatenboek van de doopsgezinde gemeente in Medemblick geboren. Hierin staat ook, dat haar vader Pieter uit Koog aan de Zaan kwam en doopsgezind was. Haar moeder Grietje Pik was bij de gereformeerde kerk aangesloten en uit Medemblick afkomstig. Maria groeide met drie broers en een zuster aan de Nieuwstraat op en kreeg haar opleiding op de Franse school in Hoorn. Kennelijk kon ze goed leren, want in 1803, toen voor goed presterende leerlingen prijzen werden uitgereikt, ontving zij als derdeklasser het boek 'Kleine Tafereelen van Kunsten'.

Toen ze 23 jaar oud was trouwde Maria op 6 april 1817 met Jan Colff, die het ambt van gemeentesecretaris vervulde en daarnaast koopman in steenkolen was. Mogelijk hebben ze elkaar op school leren kennen want ook Jan bezocht de Franse School. Zijn goede leerprestaties zijn meerdere keren beloond met een 'premie' en zijn voorkeur voor taal- en letterkunde blijkt uit de bijdragen, die hij regelmatig naar een literair tijdschrift stuurde. Maria en Jan kunnen elkaar ook via de wederzijdse ouders hebben ontmoet, want de vader van Jan, Ernst Carel Colff, was evenals de vader van Maria lid van de gemeenteraad in Medemblick.

Afb.3: Het achterhuis in de Wijdesteeg, waar het jonge echtpaar Maria Haremaker en Jan Colff woonden.

Maria woonde tot haar huwelijk op 't Weidje, gelegen tussen het Bagijnhof en het Achterom; Jan woonde bij zijn vader in een huis, dat op de hoek van de Oosterhaven en de Wijdesteeg staat. Zijn ouders kochten het achter dit huis gelegen pand aan de Wijdesteeg en lieten dit door breken, zodat er een achterhuis ontstond. Dit werd de woning van het jonge paar. Bijna een jaar later gaf Jan de geboorte van hun eerste kind aan. Het was een dochter. Ze noemden haar Anna Elisabeth, genoemd naar haar oma van vaderszijde: Antje Asmus. Jan verklaarde dat Anna 'op den negentien den dezer maand maart des namiddags ten half ses uren uit hem declarant en Mejufvrouw Maria Haremaker' was geboren. Als getuigen tekenden stadsbode Cornelis de Zee en ontvanger Von Schmidt auf Altenstadt de akte. Nog geen twee weken later moest de jonge vader weer naar het stadhuis, nu om het overlijden van zijn dochter aan te geven.

Op 6 januari 1819 werd weer een dochter geboren; ook zij werd Anna Elizabeth genoemd. Nu gingen Cornelis de Zee en de koopman Henricus Oly met vader Jan mee naar het stadhuis om aangifte te doen. Lang heeft Jan niet van het vaderschap kunnen genieten, want hij werd ziek en liet op 29 april 1820 zijn testament opmaken. Zijn toestand wordt door de notaris als volgt omschreven: 'siekelijk naar de lichaam, dog zijn verstand en uijtspraak ... wel hebbende ende gebruikende'. Jan wil Maria 'al het geene waar over de wet mij toestaat ten haaren voordeele te kunnen en te mogen beschikken, en zulx zowel in eigendom als in vrugtgebruik, van alle de goederen en bezittingen, geene hoe ook genaamd uijtgezondert, die door mij met er dood ontruijmt en nagelaten zulle worde' nalaten. Hij overleed op 4 mei, wat door zijn vader en zijn broer Pieter twee dagen later bij de gemeente werd aangegeven.

Het gemeentebestuur was geschokt door zijn plotseling en vroegtijdig overlijden en gedacht hem op de eerstvolgende vergadering. De voorzitter roemde zijn grote inzet en stelde daarom voor de weduwe een pensioen van 200 gulden per jaar toe te kennen. De raad stemde hiermee in.

Uit meerdere documenten blijkt, dat Maria bij haar schoonvader is blijven wonen en de zaak van haar man heeft voortgezet. Toen haar schoonvader in 1838 overleed was ze bij alle bezoeken aan de notaris aanwezig als 'moeder en voogdesse' van haar dochter Anna, die voor een kwart erfgename van haar grootvader was. Zijn nalatenschap bevatte het huis aan de Oosterhaven, het achterhuis waarin Maria en haar dochter woonden, een tweede huis met een pakhuis aan de Oosterhaven, een tuin met tuinhuis aan de Oostersingel, een tuin aan het Achterom, zeven stukken weiland en een stuk akkerland buiten de stad. Na een ingewikkelde berekening zou Maria 513/1536 deel van de roerende en eenzelfde deel in de onroerende goederen uit deze nalatenschap toebedeeld worden.

Haar dochter kreeg een nog groter aandeel uitgekeerd.

Maria's schoonvader blijkt eerder een aanvullend testament te hebben gemaakt. Hierin legateert hij zijn huis aan de Oosterhaven en wel om de volgende reden:

'...door de testateur wordt uitgedrukt zijnen wil en begeerte dat door zijne erfgenamen na zijn overlijden aan zijne behuwd dochter Maria Haremaker, weduwe de Heer Colff voor de aan hem besteedde moeite en zorgen zal worden afgestaan en overgegeven op taxatie van zijne executeuren of twee andere neutrale persoonen alle zoodanige gedeelten in het door hem bewoonde huis en erve op de Oosterhaven als op zijn overlijden bevonden zouden worden...'

Afb.4: Het achterhuis in de Wijdesteeg, waar Maria Haremaker na haar huwelijk met Jan Colff woonde.

Bij de inventarisatie van dit huis komt de volgende beschrijving van het achterhuis voor:

'Een vertrek gelijkvloers, zijnde genaamd de achterkamer, de ingang hebbende op de Wijdesteeg in het oosten en noorden op de Wijdesteeg en het erf

- Schots vloerkleed

- Vierkante schuiftafel met gladhouten randen en 12 rood trijpten stoelen en idem 2 fauteuils, penanttafeltje, speeltafeltje, geverwd tafeltje' en...

- Een gladhouten secretaire (ingelegd)! daarin

2 defecte japanse poreleinen theeserviezen, chinees verlakte zaktabaksdoos en 2 benen snuifdozen, eenig ge? en papieren daarop

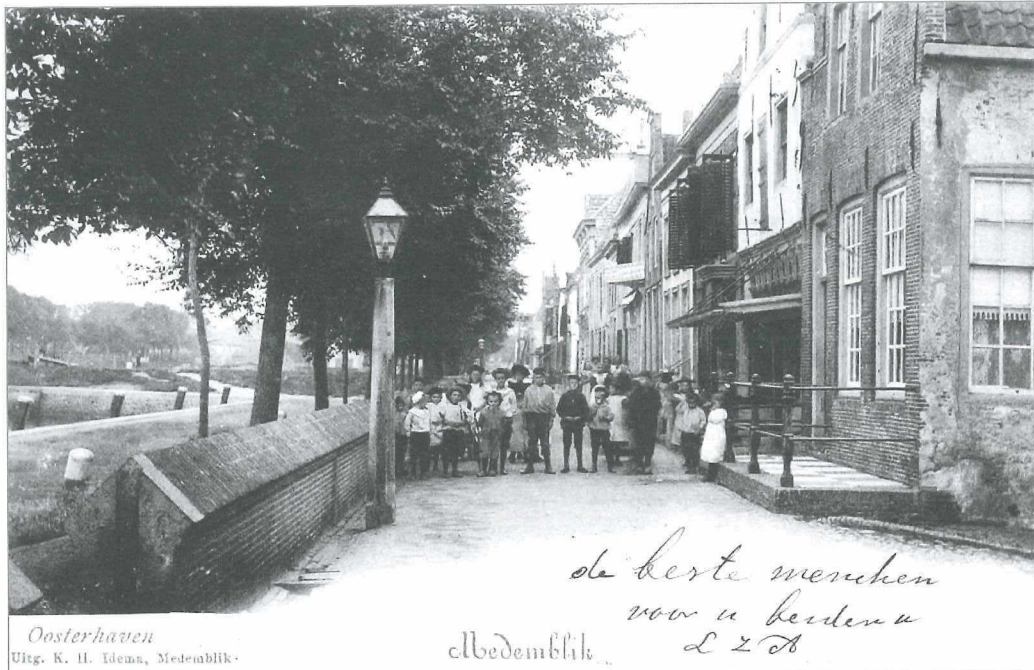
2 tafellampen met glazen ballons en cinees verlakt kistje

- gladhouten etensbuffet ingelegd met tinnen fontein en waterbak

- 4 pleister pronkbeelden

- dubbeld sax porceleinen theeservies'

Op 9 september 1857 liet Maria haar testament opmaken. Hierin wordt beschreven wie haar erfgenamen zijn en wat ieder van hen uit haar nalatenschap kan verwachten. Haar zuster Agatha, ook wel Aagje genoemd, laat ze haar zwarte rouwkleren, doeken en het boek met gouden sloten van haar overleden dochter na. Daarnaast zal ze haar leven lang het achterhuis mogen bewonen, mits ze zelf de lasten ervan zal dragen.

Afb.5: Op de voorgrond het huis Oosterhaven nummer 39 rond 1900.

De gladhouten secretaire zou wel eens het 'Haremakerkastje' kunnen zijn! Het is de enige secretaire die ik in de boedels ben tegen gekomen. Ook het feit, dat het inlegwerk speciaal wordt genoemd lijkt dit vermoeden te bevestigen. Mogelijk hebben Maria en Jan dit kastje als huwelijgs cadeau gekregen want gezien de stijl moet het in die periode zijn gemaakt.

Maar hoe is het kastje dan bij haar nichtje Maartje terecht gekomen? Om dat te weten te komen heb ik onderzocht hoe het verder ging met Maria. Bij de Volkstelling in 1840 blijkt Maria nog steeds 'winkelster' te zijn. Ze woonde in hetzelfde achterhuis dat ze toen deelde met haar zuster Agatha en haar twintigjarige dochter Anna Elizabeth. Het voorhuis verhuurde ze aan luitenant ter zee De Ruijter de Wildt, die er met zijn vrouw, twee jonge dochters en hun dienstmeisje Naatje woonde. Zeven jaar later sloeg het noodlot toe: haar dochter Anna Elizabeth overleed op 28-jarige leeftijd. Haar oom Cornelis Haremaker en heemeester Willem Klots gaven dit twee dagen later aan. De laatste zal Anna gedurende haar ziekte hebben behandeld. Maria is dan 53 jaar. Ze handelde nog steeds en kennelijk met succes, want ze hielp bij financiële problemen van familieleden, bijvoorbeeld door hun huis of winkel te kopen.

Een andere nicht, ook Maria Haremaker genaamd, zal haar kerkboek met goud 'daar mijn naam in staat' ontvangen en haar zuster Aagje en schoonzusters Stijntje Haremaker en Grietje Couvert erven samen al haar kleren. Haar 'broeders en zusters van halven bedde' bedenkt zij met een bedrag van veertienhonderd gulden; dit geld had ze dertig jaar eerder al aan haar stiefmoeder Elisabeth Broers, hun moeder, uitgeleend. Als laatste zullen schipper Gerrit Bruin, haar broer Klaas en de diaconie van de gereformeerde gemeente gezamenlijk twee certificaten van duizend gulden elk en een schuldvordering van driehonderd vijftig gulden krijgen.

De overige nalatenschap zal in drie gelijke delen toekomen aan haar zus Aagje, de kinderen van haar broer Klaas en aan die van haar broer Cornelis. In hetzelfde document benoemde ze haar oom Jan Haremaker en zwager Willem Rombouts tot bewindvoerders van haar boedel en predikant Jan Broekhoff zal executeur testamentair zijn; hij zal ook haar begrafenis regelen. Maria overleed niet lang nadat ze haar testament heeft laten opmaken, namelijk op 25 september 1857. Op de akte staat dat ze 's middags om half 1 in het huis Oosterhaven nummer 44 (nu nummer 39) is gestorven.

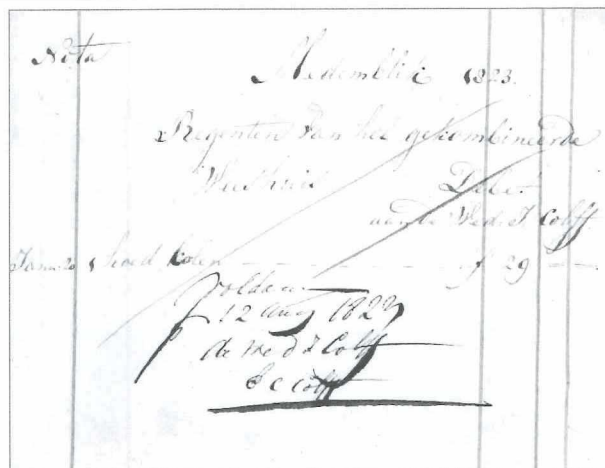
Twee weken later werd door notaris Alewijn, in bijzijn van de predikant en alle erfgenamen, de inventaris opgemaakt. Maria's zaak wordt omschreven als een 'affaire van steenkolen'. Haar zuster Aagje leidde iedereen rond en opende alle kasten, zodat alle voorwerpen beschreven en getaxeerd konden worden. Als taxateur was boekhouder Johannes de Boer aangesteld.

Men begon in de voorkamer, die als eetkamer in gebruik was. Daar was ook allerlei rookgerei, zoals een pijpenstandaard, een tabakspot en een pijp-komfoortje aanwezig. Daarna volgde de inventarisatie in de achterkamer, waar eveneens een tafel met stoelen, maar ook meerdere kasten stonden. De inhoud van de kasten wordt per plank uitgebreid beschreven. Uit de grote hoeveelheid aardewerk en porselein kan worden opgemaakt dat men voornamelijk in de achterkamer vertoefde.

De volgende kamer op de benedenverdieping was ingericht als slaapkamer, die waarschijnlijk werd gebruikt door de bewoner van een vierde kamer, dokter Aldenzaht. Beneden is verder nog sprake van een gang, een galerij, een keuken en een kelder. De rest van de dag had men nodig om het goud- en zilverwerk te beschrijven en te waarderen. Er is dan ook sprake van een grote hoeveelheid sieraden en een verzameling zilveren miniaturen. Deze waren eerder al naar het Kantoor van Waarborg in Alkmaar ter keuring aangeboden.

De volgende dag ging men om 10 uur 's morgens verder met de inventarisatie. Nu was de bovenverdieping aan de beurt. Er is sprake van een zolder, waarop slechts één bovenkamer uitkomt. Die was niet in gebruik, want er stonden twee tafels en acht stoelen in opgeslagen. Op de zolder zelf stonden meerdere kisten en kasten met kleding, spelletjes, een boekenkast, een linnenkast met beddengoed, tafellakens en ondergoed, een tafel, stoelen, een linnenpers, gordijnen en allerlei gebruiksvoorwerpen. Helemaal boven is er nog een vliering met emmers, trommels, potten, een oude kachel en drie vogelkooien. De inventarisatie werd afgesloten met het vastgoed, het huis aan de Oosterhaven en een huis met pakhuis op de hoek van de Nieuwstraat en de Walesteeg, en de aanwezige contanten. De schulden en de vorderingen bedroegen slechts enkele honderden guldens. Om 10 uur 's avonds was de gehele boedel nauwkeurig genoteerd en getaxeerd.

Op 24 oktober kondigde notaris Alewijn de openbare verkoop van de roerende goederen van Maria aan. Deze zou twee dagen later plaatsvinden in haar huis aan de Oosterhaven; indien nodig ging men de dag erna verder. De man van haar nichtje Maartje, Cornelis Breet, organiseerde deze veiling. Boeken, ketels, vaatjes, blakers, speelgoed, bloempotten, blakers, schilderijen, etc. werden aan de man gebracht en leverden bijna 360 gulden op.

Afb.6: In 1823 leverde de weduwe J. Colff, alias Maria Haremaker, steenkolen aan het weeshuis.

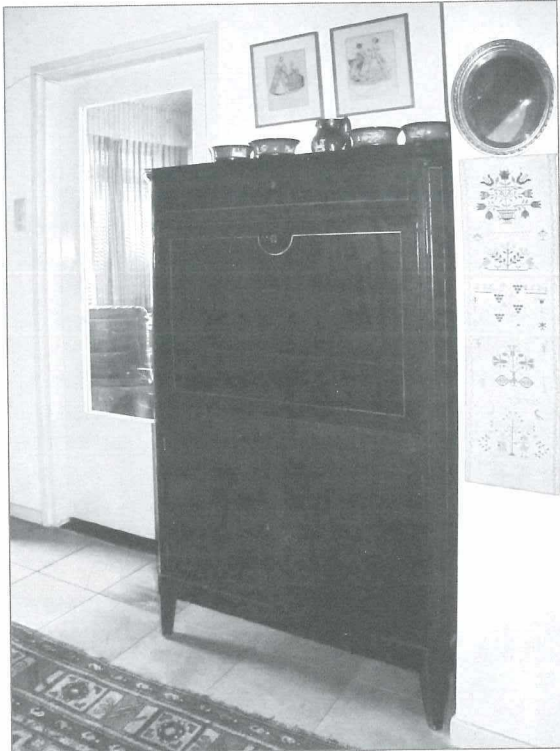
Uit de lijst blijkt, dat ook familieleden op voorwerpen uit de boedel boden; het gaat onder meer om een vijzel, boeken, schotels en theegoed. Ook mijn betovergrootvader Cornelis Breet schafte het één en ander aan: schotels, een kaaspers, een ketel, een 'tulbandspan', een koperen ketel, een koekjespan, een vijzel, een doos, theekistjes, een chocoladeketel, een kandelaar en strijkijzers. Om vijf uur sprak men af de volgende dag verder te gaan met de veiling.

Die dag werden een grote partij steenkolen, gebruiksvoorwerpen en het goud- en zilverwerk geveild, wat 1090 gulden opbracht. Nu kocht Cornelis Breet een zilveren tasbeugeltje, dito priemen, een dito flacon met dop, een dito lepel en vork, een zwart kralen ketting met dito slot, een dito horloge, een dito doekspeld, gouden vingerringen en oorbelletjes. Nog was men niet klaar en de derde dag kwamen de meubelen, het linnengoed en de tafellakens aan bod. Dan blijkt ook, dat de drie familieleden, die de kleren van Maria hebben geërfd, deze niet in dank hebben aanvaard. Ze werden verkocht op een enkel 'kleedje' na. Cornelis schafte deze dag aan: schilderijen, borstrokken en kousen, een jurk en slopen.

In totaal bracht de veiling ruim f 2350,- op. In december werden de onroerende goederen verkocht. Bij de boedelscheiding werd de opbrengst onder de erfgenamen verdeeld nadat de kosten van de dokters, de begrafenis, etc. waren afgetrokken. Het valt op, dat de in de inventaris beschreven secretaire niet op de lijst van verkochte meubelen staat. Zouden haar nichtje Maartje en haar man het hebben gekregen als dank voor zijn inspanningen bij de veilingen?

Aan de andere kant: was het niet zo dat Maria's zuster in het achterhuis mocht blijven wonen? Zou het daar zijn blijven staan en in de inventaris van Aagje worden genoemd?

Aagje, die nooit getrouwd is, verbleef na het overlijden van haar zuster een tijdje bij de familie van haar moeder aan de Kaasmarkt. Maar ze is volgens de overlijdensakte op 12 november 1872 in het achterhuis aan de Wijdesteeg gestorven. In de boedelbeschrijving vinden we de secretaire terug; het blijkt op zolder te staan. Het werd echter niet bij de openbare verkoop van Aagjes boedel ingebracht. Het kastje moet dus voordien zijn gelegateerd of binnen de familie zijn vergeven.

Afb. 7: Het 'Haremakerkastje'.

Ondanks het napluizen van verdere testamenten en boedelscheidingen komt de secretaire niet meer in de documenten rond de familie Haremaker voor. Met zekerheid valt na deze zoektocht dus niet te zeggen, of het 'Haremakerkastje' via haar tante Maria bij Maartje Haremaker, mijn betovergrootmoeder, terecht is gekomen. In ieder geval krijgen erfstukken uit de familie er een plaatsje.

Genealogisch overzicht

1. Pieter Haremaker (1770-1829), getrouwd met Grietje Pik (hertrouwd met Elisabeth Broers).
Kinderen:
Maria (1794),
eerste eigenaar van het 'Haremakerkastje')
Klaas (1796)
Agatha (1799)
Pieter (1802)
Pieter (1803)
Cornelis (1806)
2. Klaas Haremaker (1796-1875), getrouwd met Grietje Coevert.
Kinderen:
Maartje (1834)

Grietje (1835)
Willem (1838)
Pieter (1843)
Betje (1846)
Catharina (1848)
Hessel Gerardus (1849)

3. Maartje Haremaker (1834-1881), getrouwd met Cornelis Breet.
Kinderen:
Arie (1858)
Dieuwertje (1861)
Grietje (1863)
Arie (1866)
Elisabeth (1869)
Johannes (1869)
Maria Magdalena (1876)
4. Grietje Breet (1863-1952), getrouwd met Christoffel Abraham Staalman.
Kinderen:
Catharina (1886)
Cornelis (1888)
Maartje (1892)
Gerritdina (1894)
Jan (1898)
Lamberdina (1902)
Antonia (1906)
5. Maartje Staalman (1892-1958), getrouwd met Jacob Jan Hielke Koopman.
Kinderen:
Cornelia (1914)
Christoffel Abraham (1917)
Hielke (1919)
Jacob (1922)
Grietje (1925)
Jan (1927)
6. Christoffel Abraham Koopman (1917-2008), getrouwd met Neeltje Kreijger
Kinderen:
Sophia Emma Theresia
Linda Christina (schrijver van dit artikel)

Linda Koopman
Lc.koopman@hetnet.nl
Alkmaar, maart 2010

Geraadpleegde bronnen

Regionaal Archief Alkmaar
Bevolkingsregister Den Helder
Notarieel Archief Den Helder

Westfries Archief Hoorn
Doo-, Trouw- en Begraafboeken Medemblik
Notarieel Archief Medemblik
Gemeentearchief Medemblik 1816 - 1932

Herkomst afbeeldingen:
Linda Koopman 1 - 4 en 7
Peter Swart 5 en 6